

СУФІКСАЛЬНИЙ СЛОВОТВІР ВІДАД'ЕКТИВНИХ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ

Анотація. На основі зібраного матеріалу описується продуктивність словотвірних типів відад'єктивних іменників чоловічого роду. По можливості залучається аналогічний матеріал з інших діалектів української мови та сучасної української літературної мови.

Ключові слова: словотвір, відад'єктивні іменники, українські говори Закарпаття.

Відад'єктивні утворення – це похідні, твірними основами в яких виступають прикметники. Такі похідні в мовознавчій літературі ще називають *деад'єктиви* або *відад'єктиви*. За допомогою прикметників можуть утворюватися іменники, дієслова, прислівники та прикметники [3: с. 81]. Частіше загальним словотвірним значенням для відприкметникових іменників є «носії ознаки» та «абстрагована ознака». Такі деривати в українській літературній мові утворюються переважно за допомогою суфіксації з використанням понад 50 суфіксів [іб.: с. 81]. Основою відприкметникових дериватів виступають частіше якісні прикметники. Значення відприкметникових дериватів можна співвіднести із атрибутивним словосполученням «прикметник (мотивуючий) + іменник» (*багата людина* = *багач*, *вівсяна крупа* = *вівсянка*) [7: с. 108], “означуваний іменник якого вказує на ономасіологічну базу, а означуваний прикметник – на ономасіологічну ознаку” [2: с. 53].

В українських говорах Закарпаття відприкметникові іменники утворюються за допомогою таких суфіксів: *-ак*, *-ан*, *-ар/-ар'*, *-ец'/иц'* (*-ец'/иц'*), *-ик*, *-ил-о*, *-ник*, *-ук*, *-улик*, *-ун*, *-'ух*. Із значною частиною утворюються високопродуктивні типи, решта суфіксів часто бере участь у творенні поодиноких назв. Про замкнутість чи непродуктивність таких типів говорити не варто, бо в майбутньому вони можуть бути поповнені новими лексемами.

Суфікс -ак. Іменники з цим суфіксом утворюються переважно від прикметників на *-авий*, *-ивий*. Це переважно деривати, що вказують на ознаку (здебільшого зовнішню) особи [6: с. 173]. Суфікс *-ак* в українській мові високопродуктивний як в діалектному мовленні, так і в літературній мові. Також він продуктивний, на думку дослідниці Л.Ф.Мойсєєвої, і в діалектному мовленні російської мови, де такі похідні вживаються переважно з експресивно-нейтральним значенням, напр.: *чистяк* ‘білий голуб’, *серяк* ‘гуска сіра’, *большак* ‘старший син’, *голяк* ‘голий, бідний’ [4: с. 39]. Утворюються такі словотвірні типи в українських говорах Закарпаття:

1. Високопродуктивний тип назв осіб:

а) стилістично нейтральні лексеми: *сиридн'ак* ‘людина, яка належить до середнього прошарку

населення’ (*даўно не^у было бо^гатых, май буш сиридн'акы*) (Вш, Трн), *йас'н'ак* ‘провидець’ (КБП), *н'і'мак* ‘німа людина’ (ВВ, Трн, Пл; [П.,Г.: 118]), *добрак* ‘добряк’ [Сб.: 67], *л'і'вак* ‘лівша’ [іб.: 161], *простак* ‘простодушний, нелукавий, наївний чоловік’ [іб.: 293], *сво'йак* ‘родич; чоловік дружининої сестри’ [іб.: 328], *силлак* ‘сильний, кремезний чоловік’ [148: с. 174], *жовт'ук* (< *-ак*) ‘русявий чоловік, хлопець’ [П.,Г.: 56], *молод'ук* (< *-ак*) ‘парубок’ [іб.: 104], *бетежняк* ‘хворий’ [Бв.: 33]; пор. лемк. *бідак* ‘убога людина, нещасливець’ [Пиртей: 29], *босьяк* ‘босьяк, бідний міський хлопчик’ [іб.: 32]; бойк. *біньяк* ‘бідняк’ [Ониш., І: 57]; гуц. *лів'ак* ‘лівша’ [ГГ: 112]; наддністр. *лів'ак* ‘шульга’ [Шило: 161]; слоб. *здоров'як* ‘сильний, не виснажений’ [СЛ: 67]; зах.поліс. *рідняк* ‘родич’ [Арк., ІІ: 121];

б) стилістично забарвлені лексеми (переважно із зневажливим відтінком): *не'тр'ібн'ак* ‘лінивий чоловік’ (в усіх обстежених говірках), *глу'пак* [Сб.: 48], *ту'п'ак* [6: с. 174] ‘нерозсудлива, нерозумна людина чоловічої статі’, *погни'л'ак* ‘вічно хворий, немічний чоловік’ [Сб.: 238], *голодн'ак* ‘дуже голодна людина’; перен. ‘той, кому весь час мало статків’ [іб.: 50], *гор'д'ак* ‘гордовита людина’ [іб.: 51], *згыб'л'ак* [іб.: 123], *здых'л'ак* [іб.: 125] ‘дуже хворий немічний чоловік’, *кусур'дак* ‘непривітний, невдоволений, надто чутливий до образ’ [іб.: 157], *не'вал'д'ушн'ак* ‘ні до чого не здатний, нікудишний чоловік’ [іб.: 203], *незрос'л'ак* [іб.: 205], *недор'осляк* [Бв.: 92] ‘людина невеликого зросту’, *нече'с'н'ак* ‘чоловік або хлопець неспокійної вдачі’ [Сб.: 207], *погыб'л'ак* ‘кволий, хворобливий чоловік, хлопець’ [іб.: 238], *пومه'рз'л'ак* [іб.: 254], *замерзляк* [Бв.: 64] ‘чоловік, що швидко мерзне’, *прийш'л'ак* ‘прийшла (не тутешня) людина’ (*там' тот прийш'л'ак ме'ні у'казовати не^у буде*) [Сб.: 281], *с'л'і'пак* ‘чоловік, який недобачає’ [іб.: 334], *хвор'ак* ‘хворобливий чоловік’ [іб.: 402], *хы'т'р'ак* ‘спритний, енергійний, діяльний чоловік’ [іб.: 403], *чу'лдак* ‘дивакуватий чоловік’ [6: с. 174], *слут'ак* ‘кульгавий чоловік; каліка’ [іб.: 174], *гол'ук* (< *-ак*) ‘бідняк, голий чоловік’ [П.,Г.: 37], *здох'л'ук* (< *-ак*) ‘слабкий, хворобливий чоловік’ [іб.: 68], *сухорляк* (< *-ак*) ‘слабун, худорляк’ [Бв.: 123], *ту'чняк* ‘товстун’ [іб.: 128]; пор. лемк. *зам'ерзляк* ‘мерзляк, той, хто швидко мерзне’ [Пи-

ртей: 100]; бук. *голяк* 'голодранець' [СБГ: 73]; наддністр. *кривак* 'кривонога людина' [Шило: 152].

2. Малопродуктивний тип назв конкретних предметів: *ручн'ак* 'ручне гальмо в автомобілі' (в усіх обстежених говірках), *чупл'ак* 'тупий ніж' (Трн), *си'н'ак* 'синець' (Ск, Вш, ЛП, СП, Кл), *гнил'ак* 'гниле дерево' [Сб.: 49], гуц. на території Закарпаття: *гнил'ук* т.с. (< -ак) [П.,Г.: 36], *кругл'ук* [ib.: 88], але *кругл'ак* (Ск, Нн, Кл, Трн) 'кругле дерево; деревина, колода'; 'один із видів дзвінків' (*дзвінки сут кругл'і – кругл'аки*) [Гриц.: 247], *тепляк* 'приміщення для ягнят' [ib.: 76], *дубляк* 'дубле'н'ак – котре дублена була'зун'а' [ib.: 261]; пор. лемк. *вєрхняк* 'верхній камінь у жорнах' [Пиртей: 39]; зах.поліс. *жовтяк* 'монета з жовтого сплаву' [Арк., I: 158], *куц'ак* 'хвіст зайця' [ib.: 273].

3. Малопродуктивний тип назв їжі, напоїв та кухонного начиння: *кисл'ак* 'що-небудь кисле (переважно фрукти)' (Ск), *чугун'ак* 'чавунна каструля для голубців' (ВВ), *прав'ак* 'кухонний ніж' (*прав'ак усе правый*) [Сб.: 278], *сыр'ак* 'щось сире (переважно про їжу)' [б: с. 174], 'сире дерево' (Трн); пор. зах.поліс. *кисляк* 'кисле молоко' [Арк., I: 220].

4. Малопродуктивний тип назв свійських тварин: *замореняк* 'погано годувана вівця' [Гриц.: 21], *здохляк* 'квола вівця' [ib.: 21], *загореняк* 'вівця, яка через хворобу дійок не дає молока' [ib.: 26], *передняк* 'вівця, яка в отарі переважно йде попереду' [ib.: 30], *залеліяк*, *погибляк* 'кволе, слабе ягня' [ib.: 64]; пор. зах.поліс. *простяк* 'непородистий дворовий собака' [Арк., II: 95].

5. Малопродуктивний тип назв грибів: *чил'ин'ак* 'підосиновик' (Ск, Вш), *біл'ак* 'боровик' (Ск), *жоб'ут'ак* 'вид гриба' [б: с. 174]; пор. лемк. *жовтяк* 'вид грибів' [Пиртей: 91]; бойк. *біляк* 'білий гриб' [Ониш., I: 56].

Суфікс -ан. У говорах Закарпаття цей суфікс зафіксований у назвах осіб: *глухан*, *глухман* 'чоловік, який погано чує' (ВБ, ВВ, Кв, Ск, Гр, Лп, Лц, Гр, Дв), *бєхман* 'чоловік міцної будови, високого зросту' [Сб.: 23]; пор. гуц. *світován* 'той, хто побував світі' [ГГ: 169]; зах.поліс. *вел'ікан* 'людина високого зросту' [I: с. 286].

Суфікс -ар/-ар'. А.М.Мукан назвав цей суфікс малопродуктивним [5: с. 157]. У говорах Закарпаття із ним зафіксовано два непродуктивні типи: назви осіб – *глухар* 'людина, яка погано чує' (в усіх обстежених говірках), *дик'ар* 'відлюдько' (Тш, Ял, Ст, Трн, Лз, Пл); пор. зах.поліс. *дик'ар* т.с. [I: с. 288]. Лексема вживається переважно із зневажливим відтінком. Виділяємо також тип збірних назв рослинності: *сухар* 'сухе гілля' (Гр, Лаз).

Суфікс -ец'/иц' (-ец'/иц). Суфікс -иц < -ец' < -сьь давній з походження, належить до найпродуктивніших як у літературній мові, так і в діалектному мовленні. В.В.Грещук, А.М.Мукан, Л.В.Дика віднесли його до високопродуктивних у творенні відприкметникових дериватів саме в діалектному

мовленні. Л.Родніна виділила три типи відприкметникових дериватів із суфіксом -ець: 1) утворення з «чистою» прикметниковою мотивацією (*білявєць, молодець, мудрець, ревнивець*), 2) утворення, мотивовані словосполученням «мотивуючий прикметник + іменник» (*чорноморський флот – чорноморець, марафонський біг – марафонець*), 3) назви осіб, мотивовані прикметниками із суфіксом -ськ- (це переважно назви осіб за належністю до ідеологічного суспільства, політичного, релігійного напрямку тощо) (*францисканець, яacobінець*) [7: с. 110].

У говорах Закарпаття ми виділили такі словотвірні типи:

1. Високопродуктивний тип назв осіб: *мурт'виц* 'покійник' (Ск, НБ, МУ, Кл) 'май у нас се'лови мурт'виц' (у значенні 'знову у селі покійник'), *брє'х'ливиц* 'вигадливий чоловік, хлопець' (КПс, Лт, Пр, Ял, Тш, Пл, Лз, Трн), *без'вірниц* 'той, що не довіряє; безбожник, атеїст' [Сб.: 21], *вуш'ливиц* 'вошива людина чоловічої статі' [ib.: 43], *гнидавиц* 'хлопець, чоловік, який має гниди' [ib.: 49], *гугнавиц* 'чоловік, що гугнявить' [ib.: 53] (від *гугнавый* 'гугнявий'), *за'бы'ш'ливиц* 'забудько' [ib.: 87], *зависливиц* 'заздрісник' [ib.: 89], *ко'равциц* 'упертий, не поступливий чоловік, хлопець' [ib.: 150], *кош'чавциц* 'той, що не має апетиту, вибагливий до їжі' [ib.: 152], *к'риндавиц* 'плаксивий, капризний хлопчик' [ib.: 154], *лепавциц* 'брудний чоловік, що рідко мисться' [ib.: 160], *не'дыбавциц*, *не'дуйдавиц* 'ні до чого не здатний, нікудишний чоловік' [ib.: 204], *по'лохавциц* 'метушливий, боязкий чоловік або хлопець' [ib.: 252] (від *полохавый* 'метушливий, боязкий, лякливий'), *ре'у'ливиц* 'хлопчик, який часто плаче' [ib.: 306], *сап'ливиц* [ib.: 327], *удуш'ливиц* [ib.: 372] 'чоловік, який важко дихає через задишку' (від *сап'ливый*, *удуш'ливый* 'з важким диханням, задишкою'), *слинавиц* 'хлопчик, який часто слиниться' [ib.: 334], *у'курливиц* 'який з будь-якого приводу виявляє супротив, непокору, робить наперекір' (від *у'курливый* т.с.), *хы'равциц* 'хворобливий чоловік' [ib.: 403], *храп'ливиц* 'чоловік, що хропе або хрипить' [ib.: 405], *кор'оставец* 'неохайний, коростявий хлопець' [П.,Г.: 84], *найманец* 'наймит; той, що найнятий, прийнятий' [ib.: 110], *цуравциц* 'чоловік, який ходить у старому, порваному одязі' (від *цуравый* 'рваний, обшарпаний'), *кучи'р'авциц* 'чоловік (хлопець) із кучерявим волоссям' [б: с. 173], *л'і'нивиц* 'чоловік, який повільний до роботи або недбало виконує певну роботу' [ib.: с. 173], *бр'іх'ливиц* 'людина, яка постійно говорить неправду' [ib.: с. 173], *ста'рець* 'жебрак, колохижник' [Бв.: 121]; пор. лемк. *завз'ятець* 'впертох' [Пиртей: 94]; гуц. *килавець* 'той, хто має грижу' (від *килавий* т.с.) [ГГ: 92]; зах.поліс. *паршивиць* 'підла людина' [Арк., II: 29].

2. Продуктивний тип назв їжі: *холо'диц* (Ск, Бр, Тс, Трн), *холо'д'ец* (Гн), *студи'нец* (ВБ, КСП), *студе'нец* (ВВ), *кл'ата'ниці* (від *кл'атаний* 'заква-

шений за допомогою *к'л'агу'*) (МР, Дв, Бр, ВР, Трс, Квс, Дб) 'холодець', *зиль'ниця* 'недоспійлий плід (яблука, груші, сливи тощо)' (Ск, ВВ), *ліско'виця* 'плід (горішок) ліщини' [Сб.: 162], *червівець* 'червивий плід' [П.,Г.: 219], *близнéц* 'грудка сира, зроблена водночас з іншою' [Гриц.: 175]; пор. лемк. *закáлець* 'непористий, глевкий шар хліба або печива' [Пиртей: 98]; гуц. *жи́лавець* 'хліб з ячмінної муки' [ГГ: 70]; бук. *зеленець* 'зелені, недостиглі фрукти' [СБГ: 161]; наддністр. *дзеленець* т.с. [Шило: 107].

3. Непродуктивний тип назв предметів: *йариц'* 'гнійне запалення повіки ока' (Дв, Ял, Квс), 'ячміннь звичайний' [Сб.: 429], *ско́ченец* 'то'то, що шк'іру с'кот'а у та'ку т'рубочку – ско'ченец' [Гриц.: 208] (від *скочений* 'скинутий; скручений'). В інших українських діалектах тип високопродуктивний; пор. лемк. *дерев'янець* 'черевик із дерев'яною підшовою' [Пиртей: 74]; гуц. *яснець* 'прозорий лід' [ГГ: 224]; наддністр. *ласкавець* 'вид зілля' [Шило: 159]; поліс. *живець* 'джерело' [Лис.: 73]; зах.поліс. *сушець* 'сухе дерево' [Арк., II: 188].

Суфікс -ик. Деривати із суфіксом *-ик* можуть утворюватися не тільки від прикметникових основ, а й від дієприкметників, про що свідчить суфіксальний *-л-*. Деякі лексеми можна також виводити як від іменникових, так і від дієслівних основ [7: с. 109]. Утворюються такі словотвірні типи:

1. Високопродуктивний тип назв осіб: *змерз'лик* (КсП), *студе'ник* (Кв) 'нетривкий до холодів', *здох'лик* 'несильний чоловік; худорлявий' (Бг), *жсоўтик* 'русявий хлопець' (ВБ, КБП, ВД, ВВ), *х'ресник* 'хрещеник' (Ск, Дв), *гамішник* 'лукава людина' (від *гамішний* 'схидний, фальшивий, лукавий') [Сб.: 44], *дбўж'ник* 'боржник' (від *дбўжний* 'який боргує') [ib.: 68], *зависник* 'заздрісник' (від *зависний* 'заздрісний') [ib.: 89], *замаш'ченик* 'замазура, неохайна, брудна людина' [ib.: 102], *нехар'ник*, *зневаж.* 'брудний, неакуратний чоловік, хлопець' (від *нехарний* т.с.) [ib.: 207], *неш'часник* 'недобра людина, зловмисник' [ib.: 207], *розпалайданик* 'чоловік, що ходить переважно розхристаний' (від *розпалайданий* 'розхристаний') [ib.: 317], *бесч'існик* 'нешасник' [П.,Г.: 12], *пара́дник* 'святково одягнутий чоловік (хлопець)' [ib.: 133]; пор. лемк. *безвстид'ник* 'безсоромник' (від *безвстидний* 'безсоромний') [Пиртей: 26]; бойк. *диво́тник* 'дивак (дуже дивний)' [Ониш., I: 214]; гуц. *охіт'ник* 'доброволець' (від *охітний* 'охочий') [ГГ: 142]; слоб. *довж'ник* 'боржник' [СЛ: 48]; сх.слоб. *зависник* 'заздрісний чоловік' [ССГ: 79].

2. Продуктивний тип назв їжі та кухонного начиння:

а) назви їжі: *вер'ченик* 'обрядова кругла весільна хлібина з отвором усередині' [Сб.: 37], *квас'ник* [ib.: 140], *кис'лик* (КсП, Лаз), *плéтеник* 'плетений калач, бублик' [П.,Г.: 142], *присипаник* 'присипаний зверху пиріг' [ib.: 156], *раннік* 'ранні груші, яблука' (Лаз; [П.,Г.: 161]); пор. наддністр. *білик*

'білий налив (сорт яблук)' [Шило: 53], *вод'яник* 'рідка пшоняна або гречана каша з молоком' [ib.: 78]; зах.поліс. *го́лик* 'пиріжок з вареної картоплі' [Арк., I: 96];

б) назви кухонного начиння: *глин'а'ник* 'глиняний горщик' (Гр, Лз, Трн), *ку'хон:ик* 'шафа для посуду' (ВВ), *бляшаник* 'із бл'ахи ко'тел, бл'а'ховий – бл'аша'ник' [Гриц.: 228], *мід'яник* 'мід'аний ко'тел та мід'яник с'а зве' [Гриц.: 228]; пор. наддністр. *дерев'яник* 'ніж із дерев'яною ручкою' [Шило: 106]; поліс. *плетеник* 'обплетений лозою бутель' [Лис.: 162].

3. Малопродуктивний тип назв одягу, взуття та виробів із тканини: *кляч'яник* 'міх з полотна, зітканого з клячаних ниток' [Сб.: 145], *целт'а'ник* 'брезентовий плащ' (від *целтяний* 'брезентовий', що від *целта* 'брезент', яке з пол., чес. *celta* т.с.) [ib.: 406], *дерев'янийк* 'дерев'яний черевик' (Бг; [П.,Г.: 216]), *ціфр'ованик* 'той, який чим-небудь оздоблений' (Нв, Трс), *солон'я'ник* 'солон'яний матрац' (Пр), 'солон'яна шапка' (ВВ), *вішиваник* 'оздоблений кептар, кожух, лейбан та ін.' [П.,Г.: 216], *полотняник* 'вид взуття' (*полотн'яни'ки май не'чут'як гума'ші*) [Гриц.: 262].

4. Непродуктивний тип назв інших конкретних предметів: *обпéченик* 'вид бука' (*йе шо обп'икайт бук та та'кий чорний, обпеченик*) [Гриц.: 238]; пор. лемк. *но́цник* 'нічний горшок' [Пиртей: 201]; бойк. *смоля'ник* 'смолоскип' [Ониш., II: 232]; поліс. *ноч'ник* 'нічний каганець' [Лис.: 138]; зах.поліс. *дрéник* 'старий віник' [Арк., I: 142].

5. Непродуктивний тип деяких понять: *тай'ник* 'щось таємне або кимось сховане' (Нв), *март'я'ник* 'березневий вітер' [Сб.: 168]; пор. зах.поліс. *Волочéник*, *Волочéбник* 'другий день Великодня, коли хресні розносять своїм хрещеникам подарунки – *волочéбне*' [Арк., I: 71].

Суфікс -ил-о. Утворюється непродуктивний тип назв осіб: *здо́ровило* 'висока та сильна людина' (Бр, Трн). У сучасній українській літературній мові цей тип високопродуктивний; пор. літ. *здо́ровило*, *дурнило*, *страшило* та багато ін. [СУМ: 514].

Суфікс -ник. Суфікс *-ник* складний за своїм походженням (*-н- + -ик*) непродуктивний у творенні дериватів відприкметникового походження. У говорах Закарпаття він утворює такі типи:

1. Непродуктивний тип збірних назв осіб: *молод'ник* 'молоде покоління, молодь' [Сб.: 175], *стар'ник* 'старше покоління' [ib.: 342].

2. Непродуктивний тип назв конкретних предметів: *с'пон:ик* 'нижній одяг, який жінка в давнину одягала під плаття' (Гд, РК) < *с'подний* (*н < д*).

В інших українських говорах із цим суфіксом можуть утворюватися словотвірні типи назв тварин, рослин, конкретних предметів, наприклад, зах.поліс. *кривав'ник* 'деревій звичайний', *кривов'ник* 'дика морква', *раннік* 'пролісок', *дощов'ник* 'хробак' [1: с. 309].

Суфікс -ук. В.В.Грещук, А.М.Мукан відносять цей суфікс до непродуктивних в українській мові

[3: с. 81; 5: с. 157]. У досліджуваних говорах Закарпаття із ним утворюються такі типи:

1. Малопродуктивний тип назв осіб: *тоўс* ¹*т*²*ук* 'товстий чоловік' (Пл, Трн), *молод* ¹*д*²*ук* 'молодий, здоровий, сильний чоловік' [Сб.: 175], *чамнюк* 'працьовита людина' [Бв.: 141]; пор. бук. *замерзлюк* 'мерзляк, людина, що боїться холоду' [СБГ: 136]; наддністр. *гнилюк* 'ледащо, нероба' [Шило: 93].

2. Непродуктивний тип назв грибів: *тоўс* ¹*т*²*ук* 'білий гриб' (Дб); пор. наддністр. *білюк* 'біла сирожка' [Шило: 53]; див. ще укр. *bil'uk* 'Anthericum ramosum' [8: с. 28].

Суфікс -ульник. Непродуктивний тип назв приміщень – *кур* ¹*а*²*шульник* 'приміщення, де ночують кури' (Ск, НБ, Нн) (від *кур* ¹*ачы(и)й* 'курчаний').

Суфікс -ун. Суфікс *-ун* непродуктивний, а похідні з ним часто набувають відтінку зневажливості. У говорах Закарпаття утворюються три типи:

1. Непродуктивний тип назв осіб із значенням «носії ознаки, названої твірним прикметником»: *с* ¹*ідун* 'посивілий чоловік' [Сб.: 331]; пор. гуц. *сліпун* 'сліпець' [ГГ: 173]; сх.слоб. *кривун* 'чоловік, який має одну ногу коротшу за другу' [ССГ: 108]; поліс. *воркотун* 'буркотлива людина' [Лис.: 49]. У західнополіських говірках тип

продуктивний; пор. *дикун*, *хорошун*, *кривун*, *чистун* [1: с. 317].

2. Непродуктивний тип назв істот (тварин, птахів, плазунів тощо): *ди* ¹*кун* 'дикий кабан' (Ск, ЛП, Вш, Гр, Дб, КсП, Дл), *бі* ¹*лун* 'кличка кабана білої масті' [Сб.: 25]; пор. гуц. *гладун* 'вуж' [ГГ: 46]; поліс. *живун* 'горобець' [Лис.: 73].

3. Непродуктивний тип назв кухонного начиння: *р* ¹*абун* 'висока і тонка каструля для молока' (МР, Гн), 'горщик, у якому носили робітникам їжу в поле' [Сб.: 325]; пор. бук., наддністр. *гладун* 'гличик' [СБГ: 71; Шило: 92].

Суфікс -'ух. Із цим суфіксом у говорах Закарпаття утворюється непродуктивний тип назв грибів – *чил*:*ін* ¹*ух* 'підберезовик' (МР, Бр, Дв, Лц, Рк); пор. наддністр. *болотюх* 'болотяний опеньок' [Шило: 56], а також єдина назва осіб – *л* ¹*ін* ²*ух* 'лінива людина' (МР; [Сб.: 162]).

Отже, високопродуктивними є суфікси *-ак*, *-ец* ¹*/иц* (*-ец*/*-иц*), *-ук*. У статті ми проаналізували 231 лексему, 154 з яких є утвореннями на території Закарпаття, а 77 – відповідники з діалектів та сучасної української літературної мови, що дає можливість говорити про широке функціонування і постійне поповнення таких дериватів у говорах Закарпаття.

Скорочення назв обстежених населених пунктів

Бг – с. Богдан Рахівського району, *Бз* – с. Березники Сваляв., *Бр* – с. Брід Іршав., *ВБ* – с. Великий Бичків Рахів., *ВВ* – с. Верхнє Водяне Рахів., *Вд* – с. Водиця Рахів., *ВЛ* – с. Великі Лази Ужгород., *Вр* – с. Ворочєво Перечин., *ВР* – с. Верхні Ремети Берегів., *Виш* – с. Вишково Хуст., *Гд* – с. Гайдош Ужгород., *Гл* – с. Голубине Сваляв., *Гн* – с. Ганьковиця Сваляв., *Гр* – с. Грушово Тячів., *Гр* – с. Горонда Мукачів., *Дб* – с. Добрянське Тячів., *Дв* – с. Довге Іршав., *Дл* – с. Ділове Рахів., *Зг* – с. Загорб Великоберез., *КбП* – с. Кобилецька Поляна Рахів., *Кв* – с. Кваси Рахів., *Квс* – с. Квасово Берегів., *Кл* – с. Колочава Міжгір., *КПс* – с. Костєва Пастіль Великоберез., *КсП* – с. Косівська Поляна Рахів., *Лаз* – с. Лазіщина Рахів., *Лз* – с. Лозянський Міжгір., *ЛП* – с. Липецька Поляна Хуст., *Лп* – с. Лопухово Тячів., *Лт* – с. Люта Великоберез., *Лц* – с. Лецовиця Мукачів., *МР* – с. Малий Раковець Іршав., *МУ* – с. Мала Уголька Тячів., *НБ* – с. Нижній Бистрий Хуст., *Нв* – с. Новоселиця Виноградів., *Нн* – с. Нанково Хуст., *Пл* – с. Пилипець Міжгір., *Пр* – с. Перехресний Воловець., *РК* – с. Руські Комарівці Ужгород., *Рс* – с. Руське Мукачів., *Ск* – с. Сокирниця Хуст., *СП* – с. Синевирська Поляна Міжгір., *Ст* – с. Скотарське Воловецьк., *ТП* – с. Тур'я Поляна Перечин., *Тр* – с. Турички Перечин., *Трн* – с. Торунь Міжгір., *Трс* – с. Тросник Виноградів., *Тс* – с. Тарасівка Тячів., *Ти* – с. Тишів Воловецьк., *Чн* – с. Чинадієво Мукачів., *Ял* – с. Ялове Воловецьк.

Скорочення назв джерел

Арк. – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок : У 2-х т. / Аркушин Г.Л. – Луцьк : Вежа – 2000. – Т. 1–2.

Бв. – Бєвка О. Словник-пам'ятник. Діалектний словник села Поляни Марамороського комітату / Бєвка О. – Нирєдьгаза, 2004. – 180 с.

ГГ – Гуцульські говірки : Короткий словник. – Львів, 1997. – 232 с.

Гриц. – Грицак М. Скарби гуцульського говору : Росішка (вівчарство у текстах) / Грицак М. – Львів, 2008. – 320 с.

ІСУМ – Інверсійний словник української мови. – К. : Наук. думка, 1985. – 811 с.

Лис. – Лисенко П.С. Словник поліських говорів / Лисенко П.С. – К., 1974. – 260 с.

Ониш. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок : У 2 ч. / Онишкевич М.Й. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1–2.

Пиртей – Пиртей П.С. Словник лемківської говірки : Матеріали до словника / Пиртей П.С. – Івано-Франківськ, 1986. – 345 с.

П.,Г. – Піпаш Ю.О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю.О. Піпаш, Б.К. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.

- Сб. – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Сабадош І.В. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В.Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- СЛ – Словник діалектної лексики Луганщини / [за ред. З.С.Сікорської]. – К., 2002. – 224 с.
- ССГ – Словник українських східнословобожанських говірок / [К.Глуховцева, В.Леснова, І.Ніколаєнко, Т.Терновська, В.Ужченко]. – Луганськ, 2002. – 234 с.
- Шило – Гаврило Шило. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія “Діалектологічна скриня”). – 288 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г.Л. Іменний словотвір західнополіського говору : [Монографія] / Аркушин Г.Л. – Луцьк : Вежа, 2004. – 764 с.
2. Грищук В.В. Структура словотвірних значень відприкметникових утворень у сучасній українській мові / В.В.Грищук // Українське мовознавство. – 1991. – № 18. – С. 51–58.
3. Грещук В.В. Відприкметникові утворення / В.В.Грещук // Українська мова : Енциклопедія / [редкол. : В.М. Русанівський, О.О.Тараненко (співголови) та ін.] – 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Укр. енцикл. ім. М.П.Бажана, 2007. – С. 81.
4. Мойсєєва Л.Ф. Відад'єктивні утворення найменувань птахів (на матеріалі російської мови) / Л.Ф.Мойсєєва // Мовознавство. – 1973. – № 6. – С. 34–41.
5. Мукан А.М. Словотвір українських наддунайських говірок / А.М.Мукан // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К., 1961. – С. 156–168.
6. Німчук В.В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (суфіксація) / В.В.Німчук // Наукові записки Ужгородського університету : Діалектологічний збірник. – 1955. – Т. 14. – С. 169–192.
7. Родніна Л.О. Суфіксальний словотвір іменників у сучасній українській мові / Л.О. Родніна // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 57–118.
8. Dylewska-Kupisz J. Słowotwórstwo nazw botanicznych w języku ukraińskim / Dylewska-Kupisz J. // Studia językoznawcze streszczenia prac doktorskich / [pod redakcją Janusza Siatkowskiego]. – Т. I. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk : Wydawnictwo PAN, 1976. – S. 7–46.

Olesya Kharkivska

Suffixal derivation of adjectival nouns masculine in Ukrainian Transcarpathia dialects

Summary. On the basis of the material collected performance structural word describes types of adjectival nouns masculine. If possible, involved similar material from other dialects of Ukrainian language and modern Ukrainian language.

Key words: derivation, from adjectival nouns, Ukrainian dialects Transcarpathia.

Одержано 20.06.2014 р.